

100

LLIBRES CATALANS

QUE FAN DE BON LLEGIR

Jordi Llavina

**100 llibres catalans
que fan de bon llegir**

• *Col·lecció De Cent en Cent* – 71 •

100 llibres catalans que fan de bon llegir

Jordi Llavina

□■ Cossetània

Primera edició: febrer del 2022

© del text: Jordi Llavina Murgadas

© de l'edició:

9 Grup Editorial

Cossetània Edicions

C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977 60 25 91

cossetania@cossetania.com

www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 × Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-157-8

DL T 70-2022

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

A David Monteagudo,
escriptor que admiro i amic

C'était bien cela que je cherchais à capter, cette passion qui bouge encore, prise dans le filet serré de mots pour moi irremplaçables.

FRANÇOIS MAURIAC

No hem d'oblidar mai, i no ens hem de cansar de repetir, que el més alt exponent de glòria que posseïm és el nostre idioma. I que, si com a poble hem de comptar en el món, no serà per les vociferacions i les anècdotes estèrils dels polítics, sinó per tot el que representi una ànima i una cultura autèntiques.

JOSEP MARIA DE SAGARRA

ÍNDIX

Justificació	9
1. <i>Romanç d'Evast e Blaquerma</i> , de Ramon Llull.....	13
2. <i>L'expedició dels catalans a Orient</i> , de Ramon Muntaner.....	17
3. <i>El somni</i> , de Bernat Metge.....	19
4. <i>Poesia</i> , de Jordi de Sant Jordi	22
5. <i>Disputa de l'ase</i> , d'Anselm Turmeda.....	24
6. <i>Història de Jacob Xalabín</i> , d'autor anònim	26
7. <i>Poesia</i> , d'Ausiàs March	29
8. <i>Curial e Güelfa</i> , d'autor anònim.....	31
9. <i>Tragèdia de Caldés</i> (i altres obres), de Joan Roís de Corella	33
10. <i>Espill</i> , de Jaume Roig.....	35
11. <i>Tirant lo Blanc</i> , de Joanot Martorell	38
12. <i>Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa</i> , de Cristòfor Despuig	42
13. <i>Poesia</i> , de Francesc Vicent Garcia	44
14. <i>Lo desengany</i> , de Francesc Fontanella	46
15. <i>Poesies</i> , de Joan Maragall	49
16. <i>Flors del Calvari</i> , de Jacint Verdager	51
17. <i>Terra baixa</i> , d'Àngel Guimerà.....	53
18. <i>La bogeria</i> , de Narcís Oller.....	55
19. <i>La punyalada</i> , de Marian Vayreda.....	58
20. <i>El rem de trenta-quatre</i> , de Joaquim Ruyra	60
21. <i>Solitud</i> , de Víctor Català	62
22. <i>Cap al tard</i> , de Joan Alcover	64
23. <i>La Xava</i> , de Juli Vallmitjana	66
24. <i>Proses bàrbares</i> , de Prudenci Bertrana	68
25. <i>La vida i la mort d'en Jordi Fraginals</i> , de Josep Pous i Pagès	70

26.	<i>Ofrena rural</i> , de Guerau de Liost.....	72
27.	<i>Vida interior d'un escriptor</i> , de Joan Puig i Ferreter.....	74
28.	<i>Eulàlia</i> , de Maria Teresa Vernet.....	76
29.	<i>Teatre de la natura</i> , d'Antoni Rovira i Virgili.....	78
30.	<i>Laura a la ciutat dels sants</i> , de Miquel Llor.....	80
31.	<i>Vida privada</i> , de Josep Maria de Sagarra.....	83
32.	<i>Hi ha homes que ploren perquè el sol es pon</i> , de Francesc Trabal.....	87
33.	<i>Una nit</i> , de Domènec Guansé.....	89
34.	<i>Hores angleses</i> , de Ferran Soldevila.....	91
35.	<i>Cantilena</i> , de Josep Sebastià Pons.....	93
36.	<i>Elegies de Bierville</i> , de Carles Riba.....	95
37.	<i>Saló de tardor</i> , de Pere Quart.....	97
38.	<i>Cementiri de Sinera</i> , de Salvador Espriu.....	99
39.	<i>Sol, i de dol</i> , de J. V. Foix.....	101
40.	<i>Memòries d'una estàtua</i> , de Bernat Vidal i Tomàs.....	103
41.	<i>Pluges a l'erm</i> , de Jaume Agelet i Garriga.....	105
42.	<i>El testament</i> , de Xavier Benguerel.....	107
43.	<i>Entre el record i l'enyorança</i> , de Maria-Antònia Salvà.....	109
44.	<i>Poesia</i> , de Josep Carner.....	111
45.	<i>La set de la terra</i> , de Jordi Pere Cerdà.....	116
46.	<i>Llibre de les set sivelles</i> , de Josep Sebastià Pons.....	118
47.	<i>La vida amarga</i> , de Josep Pla.....	120
48.	<i>Tots els camins duen a Roma. Història d'un destí (1893-1914)</i> , de Gaziell.....	122
49.	<i>Combat de nit</i> , de Josep Maria Espinàs.....	124
50.	<i>Les històries naturals</i> , de Joan Perucho.....	126
51.	<i>Bearn</i> , de Llorenç Villalonga.....	128
52.	<i>Solnegre</i> , de Baltasar Porcel.....	131
53.	<i>El cop a la terra</i> , de Marià Villangómez Llobet.....	133
54.	<i>La plaça del Diamant</i> , de Mercè Rodoreda.....	135
55.	<i>Una bella història</i> , de Miquel Bauçà.....	138
56.	<i>Diccionari per a ociosos</i> , de Joan Fuster.....	140
57.	<i>La gerra al sol</i> , de Simona Gay.....	142
58.	<i>Aigua de mar</i> , de Josep Pla.....	144
59.	<i>Les dones i els dies</i> , de Gabriel Ferrater.....	147
60.	<i>Llibre de meravelles</i> , de Vicent Andrés Estellés.....	149
61.	<i>Mirall trencat</i> , de Mercè Rodoreda.....	151
62.	<i>Poemes de l'Alquimista</i> , de Josep Palau i Fabre.....	154
63.	<i>Invasió subtil i altres contes</i> , de Pere Calders.....	156
64.	<i>Lombra rogenca de la lloba</i> , de Gerard Vergés.....	158

65.	<i>L'aroma d'arç</i> , de Marià Manent.....	160
66.	<i>L'edat d'or</i> , de Francesc Parcerisas.....	162
67.	<i>El temps que fuig. Escrits amb data</i> , de Tomàs Garcés.....	164
68.	<i>El Jove</i> , de Blai Bonet.....	166
69.	<i>Els déus inaccessibles</i> , de Miquel Àngel Riera.....	168
70.	<i>Els escenaris de la memòria</i> , de Josep Maria Castellet.....	170
71.	<i>Camí de sirga</i> , de Jesús Moncada.....	172
72.	<i>La daurada parmèlia i altres contes</i> , de Maria Àngels Anglada.....	174
73.	<i>Les hores detingudes</i> , de Ramon Solsona.....	176
74.	<i>L'edat d'or</i> , d'Artur Bladé i Desumvila.....	178
75.	<i>El barber violador</i> , de Joan Rendé.....	180
76.	<i>Bulbs</i> , de J. N. Santaeuilàlia.....	182
77.	<i>Obra poètica completa</i> , de Joan Vinyoli.....	184
78.	<i>Llibres dels minuts</i> , de Gemma Gorga.....	189
79.	<i>Nura</i> , de Ponç Pons.....	191
80.	<i>Angles morts</i> , d'Àlex Susanna.....	193
81.	<i>Planisferi lunar</i> , de Jordi Julià.....	195
82.	<i>Males companyies</i> , de Marc Cerdó.....	197
83.	<i>Octubre</i> , de Miquel Pairoli.....	199
84.	<i>L'estiu no s'acaba mai</i> , d'Alba Dedeu.....	201
85.	<i>Llum d'Irlanda</i> , de Marcel Riera.....	203
86.	<i>Climent</i> , de Josep M. Fonalleras.....	205
87.	<i>Marges</i> , de Roger Vilà Padró.....	207
88.	<i>La gratitud</i> , de Miquel Àngel Llauger.....	209
89.	<i>Evocacions</i> , d'Eudald Puig.....	211
90.	<i>Puja a casa</i> , de Jordi Nopca.....	213
91.	<i>La resistència íntima</i> , de Josep Maria Esquirol.....	215
92.	<i>Els arbres no es podien moure</i> , de Joan Cavallé.....	217
93.	<i>La llum d'aquells dies. Del Poblenou al Pacífic (1944-1967)</i> , de Josep Miquel Sobrer.....	219
94.	<i>La mecànica de l'aigua</i> , de Silvana Vogt.....	221
95.	<i>Mística conilla</i> , de Jordi Lara.....	223
96.	<i>El bar. El Nadal d'en Pablo Nogales</i> , de Cèlia Suñol.....	225
97.	<i>Eren ells</i> , de Carles Rebassa.....	227
98.	<i>Obra poètica (1973-2015)</i> , de Teresa d'Arenys.....	229
99.	<i>On la sang</i> , de Ricard Garcia.....	231
100.	<i>Això no és Amèrica</i> , de Jordi Puntí.....	233

JUSTIFICACIÓ

Aquesta obra, que forma part d'una col·lecció de Cossetània centrada en el número 100, no és cap cànion. Vull que això quedi ben clar des d'ara mateix. No tindria mai la gosadia d'assajar d'escriure'n cap, perquè, bé que fa molts anys que lleigeixo i miro de relacionar fructíferament les meves lectures, no em sento capacitat per sancionar res, ni tinc prou humor per pontificar sobre una matèria tan esmunyedissa i vària com la dels gustos literaris. A més, si un dia cometés la imprudència de signar-ne un, de cànion, estic segur que l'endemà mateix me'n començaria a penedir, perquè trobaria que tal o tal llibre hi manquen, o que, potser, aquell de més enllà hi està de més. No: un cànion, qualsevol cànion, acaba sent una impostura caduca, per no dir una superxeria crítica.

Aquí dins el lector hi trobarà cent llibres que m'agraden i que m'han acompanyat amicalment al llarg dels anys. Llibres que, en els dies revessos, m'han fet la vida més lleugera de passar, o encara més joiosa, en les hores de llum; i, sempre i en tota hora, més plena de sentit. Cent llibres, que consti en acta: no pas cent autors. És una obra que glossa cent obres literàries. No hi ha cent autors, perquè tres d'ells —Josep Sebastià Pons, Josep Pla i Mercè Rodoreda— repeteixen.

De tot plegat, ben cert, se'n desprèn una determinada idea de la literatura —i del seu entroncament amb la vida: amb la memòria, amb les passions humanes— que és, inextricablement, la meua. Que el lector no hi busqui quotes de cap mena, perquè, en avaluar el meu inventari personal, s'hi farà mala sang. Hi ha dos gèneres que hi estan representats molt escassament: l'assaig i, sobretot, el

teatre. En canvi, el pes de la poesia hi resulta fonamental. Hi ha llibres molt sonats dels darrers anys que no hi figuren, i no és pas perquè no m'agradin, sinó perquè no encaixaven tant en la mena de llibre literari que més em plau de defensar. No hi he glossat cap llibre de dos poetes tan rotunds, i que tant estimo, com Màrius Torres o Màrius Sampere. Ni la novel·la, tan digna d'esment, de Joan Sales. Tampoc no hi trobareu cap capítol dedicat a alguna obra del novel·lista català actual de més projecció internacional, Jaume Cabré, que admiro de tot cor. En canvi, hi apareix algun títol que potser algun crític llepafils deurà considerar poc o gens mereixedor de formar part de l'elenc. Ja ho he donat a entendre: jo soc l'únic responsable d'haver triat aquestes cent obres. En podria haver triat unes altres cent, esclar, però, en el moment d'escriure el llibre, ara fa tres anys, el meu ànim va inclinar-se per aquestes. En la revisió que vaig fer del text, durant el Nadal del 2020, vaig refermar-me en la tria. Demano excuses si algun lector se'n sent estafat. I, ahora, li dono un consell que a mi sempre m'ha anat de primera: que s'hi posi fulles.

Voldria fer, encara, algunes precisions més. Quant al títol, d'entrada: em refereixo a aquest *catalans* que hi surt, i que potser a algun torracollons, o a més d'un, li farà arrufar el nas per qüestions diverses. Aquí hi ha llibres rossellonesos, valencians, baleàrics i catalans del Principat. El que els uneix és la llengua (i, de resultes d'aquesta realitat tan òbvia i tan fonda ahora, una mateixa tradició, un sistema compartit). Potser hauria estat més prudent titular l'obra *100 llibres de la literatura catalana que fan de bon llegir*, i a fe que vaig valorar aquesta opció, però em semblava un títol massa llarg, que, a més, perd totalment la gràcia de l'alexandrí pel qual m'he acabat decidint. Els considero *catalans* no pas perquè hagin vist la llum al Principat, sinó perquè són escrits en català, en qualsevol de les seves varietats dialectals. Demano disculpes a tots aquells llegidors que tenen la pell prima: per res del món no voldria contribuir a encetar-los-la!

Més remarques. No totes les obres són, pròpiament, *obres*. Vull dir que el concepte d'obra literària no vol dir el mateix en l'era moderna que en l'antiga. En aquesta darrera, els *escriptors* no sempre aplegaven la seva producció literària amb la intenció de donar-la

a conèixer a un públic determinat. D'un poeta tan interessant com Francesc Vicent Garcia, posem per cas, no ens n'ha pervingut un volum independent. Totes les seves poesies formaven part d'un recull col·lectiu. D'altra banda, sovint he relacionat obres catalanes amb altres d'internacionals, perquè, per sort, la literatura del país, a diferència d'altres àmbits de representació nacional, pot competir amb qualsevol altra literatura del món. Això és un fet, i ens n'hem de congratular. També he mirat de dreçar ponts entre autors antics de la nostra tradició i altres, també d'aquí, d'avui dia.

L'ordenació dels títols glossats podria sorprendre: s'ha fet seguint el criteri de l'any de publicació. Això fa que tres obres —les de Joan Vinyoli, Artur Bladé i Desumvila i Cèlia Suñol— apareguin molt desplaçades respecte del temps en què van ser compostes. Els capítols tenen una llargada similar, excepte el primer —dedicat a Ramon Llull— i l'últim —dedicat a Jordi Puntí—. En el cos del llibre, hi ha alguns altres capítols que han merescut més espai: de manera destacada, els que glossen *Poesia* (1957), de Josep Carner, i *Obra poètica completa*, de Joan Vinyoli. *Vida privada*, de Josep Maria de Sagarra, també gaudeix de més paper. Em sembla que no cal que expliqui les raons d'aquesta extensió superior.

Vaig acabant: jo no soc un home de l'acadèmia. Això vol dir que tot el que defenso ho faig en qualitat de lector apassionat, no pas d'expert en res. Un filòleg deurà advertir una palmària manca de rigor a l'hora de citar les obres antigues: de vegades, ho faig per una edició estrictament filològica —i, doncs, el llenguatge no està posat al dia—; altres vegades, per una edició diguem-ne actualitzada: és el cas de *L'expedició dels catalans a Orient*, de Ramon Muntaner, que l'any 2015 jo mateix vaig tenir el goig d'adaptar a un català més llegidor per als lectors de l'hora present.

L'objectiu d'aquest llibre és divulgatiu. Tinc l'ambició de presentar-lo com una declarada invitació a llegir i a conèixer les obres glossades. I la pretensió que sigui sempre de lectura agradable.

J.L.

Vilafranca del Penedès, dia de Reis del 2021
(dia en què han trobat morta la meva amiga de l'adolescència
Berta Camps Colomer, a qui em plau de recordar aquí)

01 / 100

**ROMANÇ D'EVAST E BLAQUERNA,
DE RAMON LLULL**

**"L'emperador ha'm tant dit de la passió de Jesucrist
e de la noblesa de Déu que vull ésser foll per donar d'ell
honrament e honor"**

Era ben previsible que un llibre com aquest, que té la pretensió i la gosadia de glossar cent obres de la literatura catalana de tots els temps, comencés, justament, amb una del que és considerat, d'una manera general i sense discussió, el pare de la nostra literatura: Ramon Llull. I, entre l'extensa i vària obra del beat mallorquí, jo crec que també era lògic optar per la popular *Blaquerna* (el títol complet de la qual inclou el nom del pare de *l'heroi*, però no pas el de la seva mare), que, més enllà de la voluntat evangelitzadora, és una magnífica novel·la —un romanç— que pot recordar-nos, pel patró narratiu, alguns títols del cicle artúric. Per exemple, entre els diversos episodis que s'exposen en els cinc llibres de què està composta la novel·la, n'hi ha un que, al meu entendre, no ens hauria de passar per malla; un episodi que revela, entre un gavadal de casos més, que Llull coneixia molt bé la tradició dels llibres de cavalleries, i se'n servia per al seu propòsit. *Blaquerna*, que llavors és abat, es troba amb un cavaller que sosté, ben convençut, que la seva dama és la més bella i la més gentil. El protagonista, tan donat a raons i exemples, li fa veure que allò que diu és poc menys que un disbarat: que la dona descrita en termes tan alts i elogiosos no pot ser sinó una, la Mare de Déu. El rampell del cavaller, com pertoca al seu estat i condició, és de dirimir les diferències amb *Blaquerna* en un combat cos a cos. Però de seguida s'adona que l'altre no és pas home d'armes, sinó més aviat algú que recorre a una altra mena d'armes: les intel·lectuals. I és aquí, per descomptat, que el cavaller

ja ha begut oli. Com passa tan sovint, Blaquerna convenç l'altre; i no sols això, sinó que el suma a la causa evangelitzadora, el fa un dels seus.

Hi ha una idea del llibre que a mi em resulta molt suggeridora: la del desig que té el protagonista d'abandonar el món. Si ho exposo així, però, no dic tota la veritat. Més encara: menteixo. Perquè Blaquerna no deixa el món perquè sí: ho fa per trobar Déu. Per trobar-se *amb* Déu i *en* Déu. Ben mirat, totes les preposicions de la nostra llengua, fora de *contra*, serien més o menys adequades per regir aquesta trobada transcendental.* Com un cavaller, Blaquerna haurà de vèncer un munt de dificultats. S'haurà d'enfrontar a una munió d'enemics. I no sols enemics: també a les dues persones que l'estimen per damunt de tot i de tothom: això és, els seus pares, Evast i Aloma, que no podran retenir-lo ni fer canviar la fèrria voluntat del jove de seguir la vida ermitana. Tant és, però: al capdavant, el fill els persuadirà i els farà seguir les seves pròpies idees d'acció religiosa (líder proselitista com és, els farà seguir *mitantment* la seva fermíssima fe: però és una fe sostinguda en raons). I també persuadeix, i aquesta seguirà la mateixa vida que ell, la bella Natana, a qui Aloma, *in extremis*, havia convençut perquè mirés de temptar Blaquerna de casar-se amb ella i no abandonar, per tant, el cercle familiar. Cras error! La capacitat de persuasió de Blaquerna resulta, ras i curt, prodigiosa. I també hi resulta —insisteixo en això— la seva voluntat (una de les tres potències de l'ànima): si per seguir Déu cal desobeir els pares, endavant! De manera similar, al llarg del llibre anirem entenent que la justícia divina passa, tothora, per sobre de la justícia dels homes.

Una segona idea que m'és particularment grata d'aquest llibre és que, en la formació de l'heroi, per acabar aconseguint l'estat de

* El llibre no farà ús de les notes a peu de pàgina, fora d'aquesta. Aquí s'imposava de posar-n'hi una, a propòsit d'això que he escrit sobre les preposicions. El versicle 25 del *Llibre d'amic e amat* fa servir, justament, tres preposicions amb uns efectes ben suggeridors per demostrar la concepció totalitzadora que, per a l'amic, té el seu amat: "Digueren a l'amic: —On vas? / —Venc *de* mon amat. / —On véns? / —Vaig *a* mon amat. / —Quan tornaràs? / —Estaré *amb* mon amat. / —Quant estaràs amb ton amat? / —Aitant de temps com seran *en* ell los meus pensaments" [les cursives són meves].

perfecció —que consisteix en l'estricta contemplació de Déu—, abans caldrà seguir tot un reguitzell de passos. Per aquest ordre, Blaquerna serà sagristà, abat, bisbe, papa i, finalment, ermità, que és el que ha volgut ser sempre. I aquest darrer estat, encara que ens pugui semblar estrany, és molt superior al grau més alt de la jerarquia catòlica, apostòlica i romana (això és, el papat). No cal dir que la lliçó és d'una nítida bellesa. Blaquerna, al cap i a l'últim, sempre ha estat un místic. Per poder-se consagrar enterament a Déu, però —això és: a la joia de la contemplació—, abans ha hagut de fer tots els papers actius de l'auca eclesiàstica, del més baix al més alt. Quina llauna, per a qui només sospira de reunir-se amb Déu lluny de la resta dels homes! Ara bé, compte: el protagonista lul·lià ha d'assajar de redimir la humanitat sencera. Com a ermità, ell se salvaria. Però Blaquerna pretén —no s'hi posa pas per poca cosa— salvar tots els homes i totes les dones del seu temps! Messiànic, certament.

El *Romanç d'Evast e Blaquerna* va tot ple d'exemples, curiosament triats, que ens ajuden a entendre valors i virtuts teològals. De l'home que fereix amb una de les seves sagetes un cérvol que se li escapa i que no ha pogut cobrar (ja mort l'animal, un altre home se l'ha apropiat i l'ha venut a un carnisser) al pagès que "fereix en la terra", treballant indegudament un tros que no li pertany, perquè és del monestir on el nostre heroi ha fet bona part del seu aprenentatge. Un monestir, val la pena d'apuntar-ho, en què, entre les moltes petites revolucions orquestrades per Blaquerna, hi ha la de l'"ordenament de l'estudi", una acció paral·lela a la que Llull va posar en marxa al monestir de Miramar, en una època de la seva llarga i fecunda existència.

Aquest capítol és més llarg que no ho seran la majoria dels que aplega el llibre. Però pagava la pena que fos així per l'estatura gegantina de l'autor i la significació de l'obra triada. *Blaquerna* és una novel·la que incorpora alguns trets que ens semblen molt *moderns* (demano excuses per l'ús d'aquest terme tan anacrònic, referit a Llull i la seva obra). La barreja de plans entre realitat i ficció, per exemple, n'és un de ben remarcable: Llull, Ramon lo Foll, intervé activament en la ficció, i ho fa en el seu paper de recercador de la veritat, amb la seva mateixa vehemència de combatent de la igno-

rància —pròpia, a parer seu, d'altres lleis religioses—. I se cita a ell mateix sempre que cal (que per això es va fer un tip d'escriure, l'home!).

El llibre final dels cinc que recull el *romanç* és el dedicat a la vida ermitana, la vida perfecta, i també la més desitjada, des de sempre, per l'heroi protagonista. I aquí, com una altra obra dins una obra cinquena que ja era continguda dins una altra (l'obra general, el romanç), ens trobem aquest prodigi de poesia lírica que és el *Llibre d'amic e amat*. Aquest llibre és escrit per Blaqueria —un altre element innovador, *modern*, si se'm permet—, i és fruit de la contemplació de Déu i les seves virtuts. Cada un dels versicles (*verses*) havia d'ocupar la reflexió d'un dia. Si la vida ermitana és la fita de la voluntat blaqueriana, el *Llibre d'amic e amat* ho és del *Romanç d'Evast e Blaqueria*: la destil·lació màxima del sentit de l'obra, la novel·la esdevinguda poesia.

02 / 100

L'EXPEDICIÓ DELS CATALANS A ORIENT,
DE RAMON MUNTANER

"Si tot plegat va arribar a bon port, no va ser per causa del nostre valor, sinó per la gràcia i el poder de Déu"

Explica Lluís Nicolau d'Olwer —primer editor d'aquesta obra— que, sent un vailet de nou anys, Ramon Muntaner va conèixer el rei Jaume, dit el Conqueridor, el qual, "ja vell i feixuc de glòria, va allotjar-se a l'alberg del seu pare, Joan Muntaner" (a Peralada, el poble del cronista). De resultes d'aquest fet, "la seva imaginació d'infant restà colpida sempre més". No és estrany: jo mateix havia sentit explicar moltes vegades al meu avi, nascut el 1910 a la Selva del Camp, com, vintejant ell, va viure l'emoció de seguir el president Macià, l'*Avi*, en una visita que va fer al seu poble, l'any 31. La seva imaginació —la del meu avi— restà, també, colpida sempre més. Amb la diferència, respecte al temps de Muntaner, que el de casa, aficionat a la fotografia, va poder retratar l'avi dels catalans en diversos punts del seu matí selvatà, en el qual va acompanyar-lo un dels més conspicus convilatans, el conseller poeta Ventura Gassol.

Ara que es parla tant de la *literatura del jo*, podríem dir que aquest llibre, que forma part de la magna *Crònica* de Muntaner, fa *literatura del nosaltres*. El *jo* hi realitza una funció de mer servidor: l'autor deixa constància, com a bon cronista, d'uns fets d'armes molt remarcables. N'és l'observador constant, atent. "¿Què us diré?": aquesta és la fórmula que repeteix una vegada i una altra —i és, també, la frase més recordada de tota la *Crònica*—, amb la qual l'autor es proposa de mantenir tothora viu l'interès del lector.

Muntaner va ser protagonista de la Companyia catalana que va fer estralls a la Romania al tombant del segle XIII cap al XIV (l'expe-

dició dels sanguinaris almogàvers!). Procurador de Roger de Flor, el cavaller amb el qual comença el seu relat, l'autor va saber casar les armes i les lletres, bé que aquestes últimes probablement van passar inadvertides a molts dels que van acompanyar-lo en aquelles missions bèl·liques orientals. És un cronista molt minuciós: "Llavors, quan va arribar el matí, el d'un dissabte de juny, vint-i-dos dies abans de la festa de Sant Pere, de l'any 1306, ells ens van venir contra nostre, i eren vuit mil homes a cavall, disposats a guerrear. I en van deixar dos mil amb els peons a les tendes, perquè ja donaven per segura la victòria."

A Muntaner, els números l'apassionen. En un altre passatge diu: "Però no en van escapar tants que no en comptéssim més de deu mil, entre els que muntaven a cavall, i un nombre sens fi, entre els que lluitaven a peu, tots morts. Dels nostres, en canvi, no en van morir més d'onze a cavall i vint-i-set entre els que lluitaven a peu." La comparació —aquesta i tantes altres!— és odiosa: deu mil dels enemics muntats (i molts més, perquè sempre són molts més, entre els peons) enfront de només onze dels propis (i vint-i-set entre els que no duïen cavall)! La hipèrbole és un recurs que l'autor explota a manta, i hem d'admetre que dona un to èpic especial al seu text —que avui titllaríem de netament propagandista, perquè, per tirar d'una expressió molt d'ara, allò que ambiciona el nostre cronista és de construir *un relat* (nacional o, encara més, imperial).

¿I com és que els catalans sempre sembla que tinguin la sort de cara i, en canvi, els seus enemics han de patir tota llei de rigors? Doncs perquè la providència no deixa mai d'emparar els nostres: "I si us he explicat aquesta bella aventura és perquè entengueu que no existeix sinó el poder de Déu. I que, si tot plegat va arribar a bon port, no va ser per causa del nostre valor, sinó per la gràcia i el poder de Déu." Per tant, el mèrit dels combatents catalans és relatiu. És només Déu, qui fa i desfà.

Muntaner té el convenciment que el seu llibre pot ser un útil mirall de prínceps: "Vull explicar-vos encara l'honor que el bon duc d'Atenes [...] va fer al senyor Bonifaci de Verona. I us ho vull relatar, això, perquè reis i nobles en prenguin exemple." Exagerat i propagandista, sí, però dotat d'una gran llum narrativa, que continua cremant, set segles després, per a gaudi dels lectors d'avui.

03 / 100

EL SOMNI, DE BERNAT METGE

"Pitjor m'estaria a mi no defensar la veritat,
sobretot si pot haver-hi en joc alguna culpa meva"

¿Qui no ha fet servir alguna vegada, potser en algun exercici de redacció durant la més o menys remota noiesa, el recurs del somni per narrar un fet fantàstic o impossible, meravellós o enrevessadament amarg? En el tombant del segle XIV cap al XV, el culte Bernat Metge ja el va utilitzar amb plena intenció i sapiència per demostrar, entre altres coses, que ell mateix era innocent de totes les acusacions que l'involucraven en la mort del seu rei, Joan d'Aragó —acusacions per les quals va conèixer la presó per dins.

El somni té quatre parts o llibres, i cada una d'aquestes parts defensa un tema. L'argument va més o menys així: el protagonista, el mateix escriptor, pateix un somni estrany a la presó. Se li apareix el rei, acompanyat de dos altres personatges, un de jove i un de vell, aquest últim amb una barba molt florida. Són dos savis de l'antiguitat: Orfeu i Tirèsies l'endevinaire.

Sospitem que l'objectiu principal de l'obra era fer creure a tothom que no hi havia cap mena de fonament per a l'acusació de complicitat en l'assassinat del rei que va patir l'autor. Però si Metge hagués entrat de dret en aquest tema, potser se li hauria vist massa el llautó. És per això que s'estima més presentar, en el Llibre primer, un debat molt suggestiu, d'una gran altura dialèctica, sobre la immortalitat de l'ànima. El rei i ell, a soles. D'entrada, Bernat es mostra molt incrèdul: "Jo no crec que l'esperit sigui res després de la mort." Però el monarca *aparegut* exposa, amb una gran seguretat, els seus arguments probatoris i refuta els del seu contrincant. Un

d'aquests arguments, el té Bernat davant els nassos: "Vaig deixar la carn a la seva mare i vaig retornar l'esperit a Déu."

El començament resulta molt ambiciós, i és com si l'autor *en-sumés* el sentit més rutilant de la filosofia humanista: "Discutint i rumiant bé les coses és quan se n'arriba a tenir un coneixement veritablement profund." A partir d'aquí, trobarem, en el Llibre segon, la defensa de Bernat en el procés contra la seva persona. (El rei, per cert, està ben d'acord que el seu antic i fidel servidor està lliure de tota sospita i culpa, i que tot és cosa d'uns pèrfids envejosos.) No manquen, en la dissertació de Metge, frases memorables: "Em sembla molt important desfer-se de la por de morir, perquè penso que la cosa pitjor de la mort és la por de morir." Tot d'un plegat, Joan d'Aragó queda en segon pla, i continuen en escena el narrador i els altres dos convidats, Orfeu i Tirèsies. El primer explicarà fil per randa, ja en el Llibre tercer, com va anar la seva dissortada relació amb Eurídice, i, al mateix temps, il·lustrarà per què és considerat el representant de la música i del cant. Encara en aquest mateix llibre, Orfeu, que ha explicat la seva història en un to que equilibra molt bé la informació amb la complanta, cedirà la veu a Tirèsies, un autèntic corcó i un esgarriacries, que s'escarrassarà a demostrar com de malvades són totes les dones, de la primera a l'última, de la més vulgar a la més coronada d'or i platí! I tot perquè Bernat Metge ha dit que n'estima una "sense cap comparació". La disputa és més concreta que l'anterior: aquí es tracta de la naturalesa de les dones. Ja som en el Llibre Quart. Tirèsies el cec considera Bernat un malalt, i s'avé a curar-lo. Abans, però, Metge vol saber de què està malalt. "No hi ha cap home, al món, que pugui aconseguir la felicitat si estima una dona." Si l'escriptor defensa les dones, el primer no baixa del burro: "La majoria de problemes i mals que hi ha hagut al món han estat culpa de les dones."

Tirèsies dona, encara, uns quants consells al seu interlocutor, algun de molt celebrat des dels temps antics: "Converteix el teu amor en servei a Déu i estudi continuat [...]. Ocupa't, ara, [...] sobretot de ser millor i de conèixer-te a tu mateix."

Llavors Bernat es desperta, i nosaltres, els lectors, no sabem què deu haver retingut de tanta doctrina apresada en el somni. La intenció de Metge era realment ambiciosa: volia demostrar que dominava

la filosofia que llavors es recuperava per vies diverses a Europa (la clàssica) i, de passada, va *afusellar* els escriptors més importants que havien aparegut en els darrers temps (com Petrarca i Boccaccio). Aquests últims només eren coneguts i llegits entre una elit culta i lletraferida, o sigui que, copiant-los i adaptant-los, Metge demostrava que estava perfectament al dia de les últimes novetats literàries. Els quatre llibres de l'obra estan pensats per anar exposant aquests coneixements i presentant aquests autors de la manera més neta i elegant possible, a la vegada que permeten desenvolupar una trama mig novel·lesca.